

NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel:	Grunden för projektet av en studieordbok över svenska fasta liknelser som beskriver människan	
Forfatter:	Alexej Alösjin	
Kilde:	Nordiske Studier i Leksikografi 12, 2013, s. 69-79 Rapport fra Konferanse om leksikografi i Norden, Oslo 13.-16. august 2013	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive	

© Nordisk forening for leksikografi 2014

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i leksikografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved teggenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i teggenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Grunden för projektet av en studieordbok över svenska fasta liknelser som beskriver människan

Alexej Alösjin

Basis of the project of an educational dictionary of Swedish regular comparisons which characterize people.

The article deals with the compiling of educational dictionaries of Swedish regular comparisons which characterize people. The dictionary will be aimed at Russian speakers. The author offers a model of the dictionary unit, analyses content of every zone in the dictionary unit. At the end of the article are given examples of dictionary units.

1. Inledning

Fasta liknelser, som de flesta språkforskare inkluderar i fraseologin i vid bemärkelse, upptar en viktig plats i språkets fraseologiska system, eftersom de utgör en av de största grupperna bland fraseologiska enheter med likadana strukturella och semantiska egenskaper. Deras komparativa semantik uttrycks genom att jämförelsen görs med hjälp av att objekt införs med hjälp av jämförelsekonjunktioner. I svenskan används konjunktionerna *som* och *som om* i detta fall.

Det är viktigt att påpeka att med fasta avses här bara sådana liknelser som innehåller konjunktionerna *som* och *som om* och som finns i fraseologiska ordböcker och används regelbundet i tal och skrift, t.ex. *tjock som en gris, vacker som en gud, att se ut som om man har sett ett spöke* osv.

Som en fraseologisk enhet betraktas här bara konstruktioner som består av minst två ord, och sammansatta ord som *kol-svarta* eller *koögon* ska inte inkluderas i ordboken.

Det har hittills aldrig skrivits några större vetenskapliga verk om fasta liknelser i Sverige. De svenska forskarnas verk är ägnade snarare åt studier av idiom och ordspråk. Bland sådana kan nämnas artiklar av J. Allwood (1983), U. Clausén och E. Lyly (1995), monografier av J. Svanlund (2001) och E. Sköldberg (2004). Bland de första artiklarna om fasta liknelser och andra jämförelsekonstruktioner i ordböcker måste man nämna U. Clausén (2003) och E. Sköldberg (2010).

2. Syntaktiska typer av fasta liknelser

Svenska fasta liknelser kan man dela upp i följande syntaktiska typer.

1. Adjektiv + konjunktion + substantiv
mager som en skrika, hjälplös som ett litet barn
2. Verb + konjunktion + substantiv (grupp)
klättra som en ekorre, känna sig som en sparv i trane-dansen, sova som en klubbad säl

3. Verb + konjunktion + preposition + substantiv
sitta som på nålar; gå som i ett töcken
4. Verb + konjunktion + particip + preposition + substantiv
(grupp)
*stå som fallen från skyarna, stå som träffad av blixten,
vara som skuren ur ett enda block*
5. Verb + konjunktion + sats
Denna typ förekommer bara i liknelser som inleds med
 verbet ”se ut”
*se ut som om man har sett ett spöke, se ut som om man
har ramlat ner från månen, se ut som om man sålt
smöret och tappat pengarna*

3. Teoretiska grunder för en lexikografisk representation av fasta liknelser

Fasta liknelser brukar anges i fraseologiska ordböcker, särskilda liknelseordböcker och tvåspråkiga ordböcker över fasta liknelser. Men än så länge finns det varken någon ordbok över svenska liknelser eller någon svensk-rysk fraseologisk ordbok. Syftet med denna artikel är att utarbeta en modell för en ordboksartikel i en studieordbok över svenska fasta liknelser för rysktalande.

Som teoretisk bakgrund för detta arbete uppträder de ryska lexikografernas verk som lade grunden till studieordböcker i Ryssland (Denisov (1977), Morkovkin (1977)). I ett historiskt perspektiv brukar studieordböcker till skillnad från traditionella

akademiska ordböcker ha mindre volym och ha större fokus på användningen i undervisningen. En sådan ordbok riktar sig först och främst mot dem som studerar ett främmande språk. En viktig roll som förebilder spelade också ryska och europeiska ordböcker över fasta liknelser (Mokienko (2003), Fink (2006), Walter (2008).

Med en studieordbok menas en ordbok som är avsedd för dem som inte har språket (svenska i detta fall) som modersmål utan för dem som studerar det (rysktalande i detta fall), och en sådan ordbok ska kunna hjälpa dem att förstå liknelsernas bakomliggande bakgrund, alltså vilka förebilder och vilken motivering som ligger bakom dem, samt deras historiska och kulturella bakgrund. Därför kommer alla kommentarer inom ordboksartikelns att ges på ryska.

Ordlistan i denna planerade ordbok kommer att bestå av svenska fasta liknelser, som betecknar människan, som finns i svenska fraseologiska ordböcker och används i skönlitterära texter.

Ordboken ska vara uppbyggd enligt den ideografiska principen. Den ska bestå av flera tematiska avdelningar, såsom människans utseende, beteende, känslor etc. Varje avdelning ska innehålla alla ordboksartiklar som hör dit.

3.1. Ordboksartikelns struktur

Ordboksartikelns kommer att bestå av följande delar:

3.1.1. Uppslagsuttrycket

En fast liknelse skriven med stora bokstäver med fet stil. Om några delar av uttrycket har varianter, anges de i rund parentes.

T. ex. **SKIFTA (BYTA) HAMN SOM ETT TROLL**

Här kan också anges särskilda beteckningar vid uttrycket om det behövs, t.ex. *книжн., устар.*, (skriftspråkligt, ålderdomligt osv.)

3.1.2. En bokstavlig översättning till ryska

Denna del direkt efter uppslagsuttrycket anges med stora bokstäver, med en särskild beteckning *букв.* (bokstavligt) t.ex.

TJOCK SOM EN GRIS

букв. **ТОЛСТЫЙ КАК СВИНЬЯ**

3.1.3. Betydelsebeskrivning

Tolkningen anges med rak stil och gemena bokstäver. Den inleds på ryska med prepositionen som betyder ”om”

TJOCK SOM EN GRIS

ТОЛСТЫЙ КАК СВИНЬЯ

О чрезмерно толстом человеке. (om en för fet människa)

Om det finns några begränsningar för användningen av

ALÖSJIN

uttrycket eller några egenheter som gäller användningen, anges de också här.

VIT SOM EN LILJA

БЕЛЫЙ КАК ЛИЛИЯ

О невинном человеке. Употребляется только по отношению к молодой невинной девушке. (Används bara om en ung oskuldsfull flicka)

3.1.4. Historiska och kulturella kommentarer

Denna del är inte obligatorisk. Den behövs när uttrycket är helt obegripligt för rysktalande och kräver historiska eller etymologiska förklaringar. Vanligtvis saknar ett sådant uttryck ryska ekvivalenter. Kommentaren inleds med en ”ljus”-symbol och med rak stil.

VARA SOM KÄRRINGEN MOT STRÖMMEN

БЫТЬ КАК СТАРУХА ПРОТИВ ТЕЧЕНИЯ

Об очень упрямом человеке, стремящемся сделать всё наперекор другим.

‡ Основание сравнения восходит к анекдоту XIII века о том, как во время праздника жена, несмотря на возражения мужа, из упрямства передвигала свой стул все дальше от стола и все ближе к реке. Когда она упала в реку и утонула, муж стал искать ее тело вверх по течению, заявив, что она и после смерти наверняка должна была делать все по-своему).

(Från sagor och anekdoter om hustrur som sätter sig upp mot sina män. I en anekdot, känd från 1800-talet, envisades hustrun under en trädgårdsfest med att flytta sin stol allt längre bort från bordet och allt närmare en å. När hon föll i vattnet och drunknade, letade mannen sedan uppströms efter henne och sa att hustrun även i döden borde gå mot strömmen) (Bevingat (2005))

3.1.5. Bruksexempel

Bruksexempel av fasta liknelser ska hämtas från skönlitterära verk eller internet. Denna del inleds med en symbol ”uppslagen bok”. Citaten anges med rak stil, liknelsen anges i fet kursivstil.

SKINA SOM EN SOL

букв. СВЕТИТЬСЯ КАК СОЛНЦЕ

О радостном, светящемся от положительных эмоций человеке.

📖 Mårten kom hem från sitt sommarparadis och en dag stod han i min tambur och *sken som en sol*. (H. Nordin, Sparsam mimik)

3.1.6. Ryska ekvivalenter

Denna del är inte obligatorisk heller. Här anges ryska ekvivalenter till den svenska liknelsen om de finns. De anges med kursivstil och inleds med beteckningen *русск.* (rysk).

ALÖSJIN

TJOCK SOM EN GRIS

Русск. Толстый как свинья, как боров, как кабан, как поросенок.

3.1.7. Svenska synonymer

Denna del hänvisar till svenska liknelser av samma betydelse som en given liknelse. De inleds med beteckningen Ср. (Jämför)

LÅNG SOM EN STÅNG

Ср. lång som en stör; lång som en stake.

4. Exempel på ordbokens uppbyggnad

ПОВЕДЕНИЕ (BETEENDE)

ВЕСТИ СЕБЯ НЕУВЕРЕННО (BETE SIG OSÄKERT)

ГÅ SOM KATTEN KRING HET GRÖT

букв. ХОДИТЬ КАК КОТ ВОКРУГ ГОРЯЧЕЙ КАШИ

Не решаться что-л. сделать, медлить с принятием решения

📖 Jag hade mina misstankar om en hel del vid det här laget, men vi gick runt varandra, *som katten kring het gröt* och försökte in i det sista att hålla masken. (Östergren K. Gentlemän)

Så antingen har politikerna inte insett att det där med att vara entreprenör och att vara företagare inte är något som alla samhällsklasser, eller så var deras debatt idag ett bra exempel på konsten att gå som katten kring het gröt.

(<http://kulturbloggen.com>)

ВЕСТИ СЕБЯ НЕТЕРПЕЛИВО (BETE SIG OTÅLIGT)

GÅ OMKRING (RUNT) SOM EN ÄGGSJUK (LIGGSJUK) HÖNA

букв. ХОДИТЬ КАК КУРИЦА, КОТОРАЯ ХОЧЕТ СЧЕСТИ ЯЙЦА

Беспокойно ходить из стороны в сторону

& Alltså *går* jag runt *som en äggsjuk höna* här hemma och försöker få något vettigt gjort. (<http://trivsamthem.blogspot.ru>)

Litteratur

Ordböcker

Fink Arsovski, Želka (2006): *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*. Zagreb: Knjigra.

- Helsing Birgitta, Magdalena Hellquist & Anders Hallengren (2005): *Bevingat*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Mokienko, Valerij (2003): *Slovar russkih ustoitjivyh sravnenij*. St Petersburg: Norint.
- Walter, Harry (2008): *Wörterbuch deutscher sprichwörtlicher und phraseologischer Vergleiche*. Greifswald: Verlag Dr. Covač.

Annan litteratur

- Allwood, Jens (1983): Naturen som metaforfält. I: Jens Allwood, Tore Frängsmyr & Uno Svedin (red.): *Naturen som symbol*. Stockholm: Liberförlag, 1–18.
- Clausén Ulla & Erica Lyly (1995): Idiom och lexikografi. I: *Språkvård 1/1995*, 23–31.
- Clausén Ulla (2003): Jämförelsekonstruktioner i Svensk konstruktionsordbok – struktur, variation och funktion. I: Zakaris Svabo Hansen & Anfinnur Johansen (red.): *Nordiske studier i leksikografi 6: rapport fra Konference om leksikografi i Norden, Tórshavn 21.-25. august 2001*. Tórshavn: Nordisk forening for leksikografi, 75–85.
- Denisov, Piotr (1977): Struktura komponentov učebnogo slovaria. I: V. Morkovkin (red.): *Aktualnye problemy učebnoj leksokografii*. Moskva, 23–42
- Morkovkin, Valerij (1977): Učebnaja leksokografija kak osobaja lingvometodičeskaja disciplina. I: V. Morkovkin (red.): *Aktualnye problemy učebnoj leksokografii*. Moskva, 28–37
- Sköldberg, Emma (2004): *Korten på bordet. Innehålls- och uttrycksmässig variation hos svenska idiom*. Göteborg: [E. Sköldberg].
- Sköldberg Emma (2010): Bland nötkärnor, fyrbåkar och skål-

- lade råttor. Om konventionaliserade liknelser i svenskan. I:
K. Jóhannesson et al. (red.): *Bo 65: festskrift till Bo Ralph*.
Göteborg: Meijerbergs institut för svensk etymologisk
forskning, Göteborgs universitet, 363–371.
- Svanlund, Jan (2001): *Metaforer som konvention. Graden av
bildlighet i svenskans vikt- och tyngdmetaforer*. Stockholm:
Almquist & Wiksell.

Alexej Alösjin
docent, ph. d.
St. Petersburgs Statliga Telekommunikationsuniversitet
Moika 61
191186 St. Petersburg